

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi (ATA 121)

3.Ders

ANA HATLARIYLA OSMANLI DEVLETİ’NİN KURULUŞ, YÜKSELİŞ, GERİLEME DÖNEMİ VE 19.YY. YENİLEŞME HAREKETİ

Dersin Hedefi

Bu hafta izlenecek konular ile Osmanlı Devleti’nin devletleşme süreci ve hangi nedenlerle duraklama evresine girdiği incelenerek devletin Avrupalı devletler karşısındaki geri kalmışlığını telafi etmek üzere başlattığı yenileşme hareketleri üzerinde durulacaktır.

1. ORHAN BEY'DEN FATİH SULTAN MEHMET'E: İMPARATORLUĞUN İNŞASI

Orta Asya'dan diğer Türk boyları gibi Anadolu'ya gelmiş olan Ertuğrul Bey, Karacadağ yakınlarına yerleştikten sonra Söğüt'ü zapt ederek Anadolu Selçuklu Devleti'nin bir uçbeyi durumuna gelmiştir. Osmanlı Devleti adını, Ertuğrul Bey'in ölümünden sonra 1281'de yerine geçen oğlu Osman Bey'den almıştır.

1. ORHAN BEY'DEN FATİH SULTAN MEHMET'E: İMPARATORLUĞUN İNŞASI

Osman Bey'in ölümünden sonra idareyi devralan oğlu Orhan Bey, Bizans'ın en önemli şehirlerinden Bursa'yı zapt ederek başkent yapmıştır. Orhan Bey, adına ilk Osmanlı parasını bastırıp devlet teşkilatını düzenlemiş ve Osmanlıların beylikten devlet nizamına geçiş sürecini başlatmıştır. Osmanlı Devleti'nin bundan sonraki yüzyıllarda ayakta kalmasını ve genişlemesini sağlayarak devlet teşkilatının oluşumuna hız katacak olan arazi rejimi, ilk kez Orhan Bey zamanında bir usule bağlanmıştır. Bu usule göre Osmanlı arazisi has, tımar, yurtluk ve ocaklık ile vakıf toprakları olmak üzere sınıflandırılmıştır. Bu araziler köylüler tarafından ekilip biçilecek ancak köylüler has ve tımar sahiplerine ürünün onda birini vergi olarak vereceklerdir.

1. ORHAN BEY'DEN FATİH SULTAN MEHMET'E: İMPARATORLUĞUN İNŞASI

ORHAN GAZİ
1326-1359

1. ORHAN BEY'DEN FATİH SULTAN MEHMET'E: İMPARATORLUĞUN İNŞASI

Ayrıca toprağın satışı durumunda da belli bir miktar harç ödenecektir. Has, hükümdarın özel hazinesine, kumandan ve beylere ayrılan araziydi. Tımar arazisi, savaşta yararlılık gösterenlere verilmekteydi. Has ve tımar sahipleri savaş zamanında sevk edilmek üzere belli miktarda askeri besleme yükümlülüğüne de sahipti. Has ve tımar topraklarını eken biçenler toprağın mülkiyetine sahip hür köylülerdi.

1. ORHAN BEY'DEN FATİH SULTAN MEHMET'E: İMPARATORLUĞUN İNŞASI

Bu yönüyle Avrupa derebeylik sistemi içinde yer alan serflerden ayrılıyorlardı. Öte yandan has ve tımar sahipleri bölgelerinin idaresi ve halkın refahını sağlamakla görevli idiler. Osmanlılar böylece, toprağı ekip biçenlerin haklarını korumak suretiyle üretimle birlikte askeri teşkilatın da devamını sağlayacak bir sistem kurmuşlardı. Şehir idaresi ise adli işlere bakan bir kadı ve güvenlik işlerinden sorumlu subaşılar tarafından yürütölmekteydi.

1. ORHAN BEY'DEN FATİH SULTAN MEHMET'E: İMPARATORLUĞUN İNŞASI

Yeni kurulan devlet teşkilatının sağladığı yararlar, Orhan Bey ve oğılu I. Murat zamanında yoğun fetihler yapılmasında son derece etkili olmuştu. Osmanlılar 14. yüzyılda Balkanlarda Slav ve Bizans hâkimiyetine son vererek Balkanlara hâkim olmuştu. I. Murat döneminde devlet teşkilatı güçlendirilmiş ve henüz Avrupa'da düzenli bir ordu mevcut değilken devşirilen Hristiyan çocuklardan Yeniçeri Ocağı kurulmuştu. Orhan Bey ve I. Murat'ın düzenlemelerinin temelinde toprak rejimi ile askeri teşkilat arasında kurulan yakın ilişki vardı.

1. ORHAN BEY'DEN FATİH SULTAN MEHMET'E: İMPARATORLUĞUN İNŞASI

I. Murat, tımarı babadan oğula geçirerek devletin asker ihtiyacının, üretimin devamlılığının da sağlanması yoluyla düzenli olarak karşılanması usulünü getirdi. Üstelik bu bölgelerin idaresi meselesi de zeamet ve tımar sahibi beylerin ve hassa sahibi şehzadelerin yönetimi ile çözülüyordu. Adli işleri kadılar ve güvenlik işlerini de subaşılar yürütmeye devam etti. I. Murat döneminden itibaren devletin sınırlarının genişlediği oranda devlet yönetiminde danışmanlık görevi yapan vezirlerin sayısı da arttı.

1. ORHAN BEY'DEN FATİH SULTAN MEHMET'E: İMPARATORLUĞUN İNŞASI

I. Murat'ın oğlu I. Bayezid döneminde (1389) Osmanlı Devleti'nin genişlemesi sürmüş ve Anadolu beylikleri Osmanlı Devleti'nin idaresi altında birleştirilmiştir. Ancak Timur'un orduları ile 1402'de yapılan Ankara Savaşı'nda alınan yenilgi, Osmanlı Devleti'nin parçalanmasına yol açacak ve 12 yıl sürecek bir karışıklık dönemi başlayacaktır. Karışıklık döneminin ardından I. Bayezid'in oğlu Çelebi Mehmet, Osmanlı birliğini yeniden kurmayı başarmış, II. Murat döneminde ise Osmanlı Devleti yeniden Balkanlara yönelebilmisti. 1448'de Kosova Savaşı'nda elde edilen galibiyet neticesinde Osmanlılar Balkanlara tam olarak yerleştiler.

1. ORHAN BEY'DEN FATİH SULTAN MEHMET'E: İMPARATORLUĞUN İNŞASI

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN BALKANLARA YERLEŞMESİ

1. ORHAN BEY'DEN FATİH SULTAN MEHMET'E: İMPARATORLUĞUN İNŞASI

II. Murat'ın oğlu II. Mehmet (Fatih Sultan Mehmet) tahta çıktıktan sonra ise, uzun zamandır fethedilmek istenen İstanbul kuşatıldı ve 1453'te şehir tümüyle zapt edildi. İstanbul'un fethiyle bin yıllık Doğu Roma imparatorluğu son bulurken Anadolu ve Balkan topraklarının birleştirilmesiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşu da tamamlanıyordu.

1. ORHAN BEY'DEN FATİH SULTAN MEHMET'E: İMPARATORLUĞUN İNŞASI

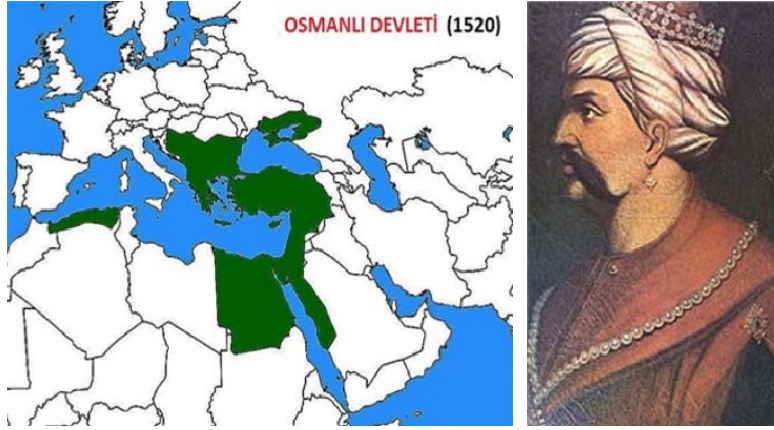
Fatih, bundan sonra devlet teşkilatını düzenleyip geliştirmiştir. Devletin birliğini sağlamak maksadıyla gelenekselleşmiş olan "Hükümdarların kardeş katli", Hristiyanlara dini, hukuki ve adli işlerde özerklik tanınması ve Hristiyan köylülerinin topraklarına dokunulmaması onun döneminin başlıca icraatları arasındadır.

2. SULTAN I. SELİM VE SULTAN SÜLEYMAN DEVİRLERİ: İMPARATORLUĞUN DORUĞU

Fatih Sultan Mehmet'ten sonra tahta çıkan II. Bayazıt, önceki sultanlar gibi parlak başarılar elde edememiş, üstelik gerici birtakım uygulamalarla adından söz ettirmiştir. Onun döneminde bazı âlimler idam edilmiş, sarayda bulunan yerli ve Avrupalı sanatkârlar uzaklaştırılmış, resimler ve heykeller satılmış ve kiliseler camiye çevrilmişti. Ardından tahta geçen I. Selim (Yavuz Sultan Selim) döneminde, Osmanlı Devleti eski fetih günlerine dönecek, 1514'te yapılan Çaldıran Savaşı'ndan sonra da Doğu Anadolu'nun Fırat'tan Urmiye'ye kadar olan bölümü Osmanlı ülkesine katılacaktır. Mısır, Suriye ve Filistin de Yavuz Sultan Selim zamanında fethedilmiş ve halifelik Osmanlı hanedanına geçmiştir.

2. SULTAN I. SELİM VE SULTAN SÜLEYMAN DEVİRLERİ: İMPARATORLUĞUN DORUĞU

I. Selim (Yavuz Sultan Selim) döneminde, Osmanlı Devleti

2. SULTAN I. SELİM VE SULTAN SÜLEYMAN DEVİRLERİ: İMPARATORLUĞUN DORUĞU

Sultan Selim'den sonra Kanuni Sultan Süleyman zamanında Osmanlı Devleti en geniş sınırlarına ulaşarak büyük bir servet ve nüfuz sahibi olmuştur. Bu dönem, Barbaros Hayrettin Paşa'nın deniz seferleri neticesinde Kuzey Afrika ve Akdeniz, Türklerin hâkimiyeti altına girmiştir. İmparatorluğun yüzölçümü 6 milyon kilometrekareyi bulmuş, yani Avrupa'nın yarısından daha büyük olmuştur. Bu dönem imparatorlukta üçte biri gayrimüslim olmak üzere 60 milyondan fazla insan yaşamaktadır. Kanuni döneminde Türk-Fransız dostluk ilişkilerinin de temeli atılmış ve 1535'te yapılan resmi ittifakla Fransızlara Osmanlı limanlarında ticaret yapma imtiyazı verilmiştir.

2. SULTAN I. SELİM VE SULTAN SÜLEYMAN DEVİRLERİ: İMPARATORLUĞUN DORUĞU

KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN DÖNEMİ OSMANLI
İMPARATORLUĞU

2. SULTAN I. SELİM VE SULTAN SÜLEYMAN DEVİRLERİ: İMPARATORLUĞUN DORUĞU

İmparatorluğun sınır ve nüfusunun çok genişlemiş olması nedeniyle, yeni bir düzenleme yapılarak devlet teşkilatı geliştirilmiştir. Bu dönem eyaletler beylerbeyi ve sancaklar ise sancakbeyleri (mirliva) tarafından idare edilmektedir. Mısır, Bağdat, Cezayir, Tunus ve Trablusgarp gibi büyük eyaletlerin beylerbeylerine daha fazla hak tanınmıştır. İmparatorluğun idare merkezi İstanbul'dadır. Devlet yönetiminde veziriazam, vezirler, kazaskerler, İstanbul kadısı, Yeniçeri ağası, nişancı ve defterdardan meydana gelen bir tür bakanlar kurulu etkin kılınmıştır.

2. SULTAN I. SELİM VE SULTAN SÜLEYMAN DEVİRLERİ: İMPARATORLUĞUN DORUĞU

İmparatorlukta bu dönem Mülkiye (idare), İlmiye (adliye ve eğitim), Kalemiye (büro işleri) ve Seyiyye (askerlik) olmak üzere dört memurluk bulunmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman döneminde ordu da büyütülmüştür. Saray ve bahçe muhafızlarının oluşturduğu tersane ocağı ve bostancı ocağı ile uzak eyaletlerdeki Yeniçeri ve diğer askerlerden oluşan yerli kulu ocağından Kapıkulu Ocağı kurulmuştur. Kanuni döneminde 300 bine çıkarılmış olan ordu mevcudunun 80 binini oluşturan Kapıkulu Ocağı'nın ihtiyaçları hassa gelirlerinden karşılanmıştır.

2. SULTAN I. SELİM VE SULTAN SÜLEYMAN DEVİRLERİ: İMPARATORLUĞUN DORUĞU

Bu dönem artan gelirlerle birlikte tımar topraklarından senelik 3 bin ile 20 bin akçalık, zeametlerden senelik 20 bin- 100 bin akçalık ve hassa topraklarından 100 bin akçanın üzerinde vergi toplanır hale gelmiştir. Vakıf arazileri cami, mektep, hastane, köprü ve imaret gibi halkın her türlü dini ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasına tahsis edilmiştir.

2. SULTAN I. SELİM VE SULTAN SÜLEYMAN DEVİRLERİ: İMPARATORLUĞUN DORUĞU

Lonca teşkilatı ile esnaf, imalat ve ticaret sorunlarına çözüm bulmakta, Müslüman köylüler kendi seçtikleri bir muhtar ; Hristiyan köylüler ise yine kendilerinin seçtikleri bir kocabaşı tarafından idare olunmaktaydı. Kanuni döneminde Osmanlı Devleti bilim, kültür ve sanat alanında oldukça ileri seviyelere ulaşmış matematik, hukuk, tıp ve felsefe alanında eğitim veren medreselerin sayısı artırılmıştı.

3. KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN DEVRİ SONRASINDA GÖRÜLEN BOZULMALAR

Öte yandan devletin sahip olduğu bu servet, görkemli ve gösterişli saray yaşamını doğurarak, bu yeni zevkler için büyük miktarda harcamalar yapılmasına yol açmıştı. Daha da önemlisi bu yeni yaşam kültürü, küçük memur ve esnafa kadar toplumun geniş bir kesimine yayılmaya başlamıştı. Zenginlik ve gösteriş kültürü, devletin her kademesinde rüşvet alımını hızlandırdı. Hassa arazisine ait öşürler bile birtakım insanlara satılmaya başlanmıştı.

3. KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN DEVRİ SONRASINDA GÖRÜLEN BOZULMALAR

Bu yeni dirlik sahipleri daha fazla gelir elde edebilmek için köylüyü ezme ve vergileri ağırlaştırma yoluna başvurdular. Padişah'ın sefere gitme zorunluluğunun kalkması ve artan harem entrikaları da sarayın bozulmasına neden oluyordu. Kanuni Sultan Süleyman'ın son zamanlarından itibaren 15 yıl Osmanlı imparatorluğunun sadrazamlığını yapan Sokullu Mehmet Paşa, iyi ve akıllı idareyle, bu kötü şartların İmparatorluk için yaratacağı sonuçları bir süre ertelemeyi başarmıştı.

3. KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN DEVRİ SONRASINDA GÖRÜLEN BOZULMALAR

Ancak günden güne bozulan maliyeyi düzeltmek amacıyla akçe içindeki gümüş miktarının azaltılması, maaşlılar ile tüccar ve esnaf arasında çatışmalar çıkmasına neden olmuştu. Maaşını alamayan ya da düşük değerle alan asker de başkaldırmaya başlamıştı. İmparatorluğun iç meseleleri bu denli ağır iken yeni seferlere çıkılması ve bu seferlerde ordunun başarısızlığa uğraması, İmparatorluğun her geçen gün daha da gerilemesine yol açıyordu. 1606'da, 15 yıldır süren Avusturya ile savaşın Zıttorok Antlaşması ile bitirilmesinden sonra Osmanlı Devleti'nin daha fazla ilerleyemeyeceği anlaşılmış ve bu gerçeğin görülmesinden sonra da Avrupa saldırılarını artırmıştır.

3. KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN DEVRİ SONRASINDA GÖRÜLEN BOZULMALAR

Bu çerçevede 17. yüzyılın başından itibaren Osmanlı Devleti'nin eski parlak günlerinin yerini duraklama ve gerileme evresinin almasının başlıca nedenleri şunlardır:

1. Hanedan ve devlet adamlarının nitelik sorunu
2. 16. yüzyıldan itibaren Avrupa'nın kuvvetli merkezi hükümetler kurarak ilim, iktisadi hayat ve askerlikte büyük ilerleme kaydetmeleri
3. İpek Yolu gibi uluslararası ticaret yollarının eski önemini yitirmesi üzerine pek çok kent ve kasabanın fakirleşmesi
4. Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da yaşanan gelişmeleri görmek, takip etmek ve uygulamakta geç kalması

3. KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN DEVRİ SONRASINDA GÖRÜLEN BOZULMALAR

5. Tımar sisteminden iltizam sistemine geçişle birlikte merkezi otoritenin zayıflamaya başlaması ve mültezimin köylü üzerindeki baskıyı artırarak sıkıntı, yoksulluk ve isyanlara yol açması
6. Yeniçeri Ocağı'nın bozulması
7. Savaş ganimeti azaldıkça maliyenin sıkıntı çekmesi ve rüşvetçiliğin artması
8. İmparatorluğun genişlemesiyle birlikte bünyesinde barındırdığı halkın farklılıklarının artması ve birlik sağlamanın zorlaşması.

3. KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN DEVRİ SONRASINDA GÖRÜLEN BOZULMALAR

KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN'DAN SONRA OSMANLI İMPARATORLUĞU

3. KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN DEVRİ SONRASINDA GÖRÜLEN BOZULMALAR

17. yüzyıl boyunca Genç Osman, IV. Murat, Sadrazam Tarhuncu Ahmet Paşa, Köprülüler, I. Mahmut, III. Mustafa ve I. Abdülhamit gibi sultan ve devlet adamları durumu iyileştirmeye yönelik bazı girişimlerde bulunmuşlarsa da Osmanlı Devleti'nin gerilemesini engelleyememişlerdir. 1683'te II. Viyana Bozgunu'ndan sonra Osmanlı Devleti bir daha Avrupa'ya saldıramamış ve bu tarihten sonra Avrupa'dan geri çekiliş süreci başlamıştır. Viyana bozgunundan sonra Avusturya, Rusya, Lehistan ve Venedik'in oluşturduğu Kutsal İttifak, 15 yıl boyunca Osmanlı Devleti'yle savaşmış ve 1699'da imzalanan Karlofça Antlaşması'yla Osmanlılar Avrupa'da ilk kez büyük oranda toprak kaybetmişlerdir.

3. KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN DEVRİ SONRASINDA GÖRÜLEN BOZULMALAR

Osmanlı Devleti Avrupa'da kaybettiği toprakları almak üzere Avusturya ile giriştiği savaş sonunda 1718'de Avrupa'nın üstünlüğünü kabul etmek zorunda kaldığı Pasarofça Antlaşması'nı imzalamıştır. 1774'te imzalanan, oldukça ağır şartlar barındıran Küçük Kaynarca Antlaşması'yla ise Osmanlı Devleti dünyanın güçlü devletlerinden biri olma özelliğini kaybediyor ve Karadeniz'deki hâkimiyetini Rusya'ya terk ediyordu.

4. 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN KURTULUŞ ÇABALARI: YENİLEŞME HAREKETLERİ

A. III. Selim Devri (Nizam-ı Cedid Devri 1789-1807)

III. Selim 1789'da tahta geçtiğinde, Osmanlı Devleti hâlâ dünyanın en geniş topraklara sahip devletiydi. Ancak Kanuni Sultan Süleyman devri ve öncesinin zenginlik, güvenlik ve huzuru büyük oranda yok olmuştu. Coğrafi keşiflerden sonra eski ticaret yollarının önemini yitirmesi, Avrupa'nın sömürgelerden elde ettiği zenginlik karşısında Osmanlı Devleti'nin kasasına ganimet getiren fetihlerin durması nedeniyle, devletin maliyesinde ciddi bozulmalar baş göstermişti.

4. 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN KURTULUŞ ÇABALARI: YENİLEŞME HAREKETLERİ

Bu dış etkenlerin etkisiyle arazi rejiminde değişiklik yapılmış, tımar sisteminden iltizam sistemine geçilmişti. Yeni toprak rejimi köylünün yoksullaşmasına ve isyanların ortaya çıkmasına neden olurken, İmparatorluk topraklarının güvenlik ve asayişinin nasıl sağlanacağı meselesini de ortaya çıkarmıştır.

4. 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN KURTULUŞ ÇABALARI: YENİLEŞME HAREKETLERİ

İltizam sistemine geçiş nedeniyle sipahi ve zaimden doğan iktidar boşluğu yörenin ileri gelenleri/ayanlar tarafından doldurulmuş ve ayanların zamanla güç kazanmasıyla birlikte merkezi otorite zayıflamıştı. Merkezi otoritenin silahlı müdahale gücü olan ordu, Yeniçeri Ocağı'nda yapılan değişikliklerle eski disiplin ve sadakatini yitirmişti. Maliyenin bozulması nedeniyle maaşlarda yaşanan aksamalar Yeniçeri Ocağı'nın bozulmasını hızlandırıyordu.

4. 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN KURTULUŞ ÇABALARI: YENİLEŞME HAREKETLERİ

Bu koşullarda yirmi sekiz yaşında tahta çıkan III. Selim, babası III. Mustafa ve kendinden önceki sultanların cılız kalan girişimlerinden de beslenerek merkezinde ordu olmak üzere İmparatorluk'ta geniş çapta bir yenileşmenin zorunlu olduğunu görerek harekete geçit. Ama daha önce Avusturyalılar ve Ruslarla süren savaşın sona erdirilmesi gerekiyordu. Bu nedenle 1791'de Avusturyalılarla Zıştov ve 1792'de Ruslarla Yaş Antlaşmalarını imzaladı.

4. 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN KURTULUŞ ÇABALARI: YENİLEŞME HAREKETLERİ

Savaşlar sona erdikten sonra yenileşme Hareketi'ne başlanabilecek ortam da artık hazırıldı. Önce devletin iyileştirilmesi hakkında din ve devlet adamlarıyla bazı kumandanlardan layihalar (rapor) istendi. Bu layihalarda ifade edilen görüşlerin ortak noktasını, askeri alanda yenileşmeye gitmenin zarureti oluşturuyordu.

4. 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN KURTULUŞ ÇABALARI: YENİLEŞME HAREKETLERİ

4. 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN KURTULUŞ ÇABALARI: YENİLEŞME HAREKETLERİ

III. Selim dönemi Yenileşme Hareketi'nin ordudaki düzenlemelere verdiği önem, III. Selim'in yeniliklerinin yalnızca orduya yönelik olduğuna dair eksik değerlendirmelere yol açmıştır. Oysa III. Selim'in Nizam-ı Cedit (Yeni Düzen) adı verilen Yenileşme Hareketi siyasi, iktisadi, sosyal ve askeri alanda kapsamlı bir düzenlemeyi içeriyordu. Merkezi otoriteyi güçlendirmek ve devletin sarsılan iktidarını sağlamlaştırmak amacıyla kanunnameler üzerinde yapılan birtakım değişikliklerle idare, adliye ve sosyal alanda yeni bir disiplin oluşturulmaya çalışıldı.

4. 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN KURTULUŞ ÇABALARI: YENİLEŞME HAREKETLERİ

Nizam-ı Cedit hareketinin hedefinde "Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması, ulemanın nüfuzunun kırılması, şeyhülislamın fetvalarına son verilmesi, Avrupa'nın ilim, sanat, askerlik, ziraat, ticaret ve medeniyet hayatında yaptıkları yeniliklerin Osmanlı Devleti'nde de uygulanması" vardı. III. Selim öncelikle ordu ile ilgili yenilikleri uygulamaya koydu.

4. 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN KURTULUŞ ÇABALARI: YENİLEŞME HAREKETLERİ

Ordu ve donanma, Avrupa askeri sanayi ve teşkilatına göre yeniden düzenlenmeye başlandı. İsveç ve Fransa'dan mühendisler getirtilerek Bahriye ve Hendesane mektepleri canlandırıldı ve Fransız subayların idaresi altına verildi. Matematik ve savaş sanatlarıyla ilgili Fransızca kitaplar Türkçeye çevrilip basıldı.

4. 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN KURTULUŞ ÇABALARI: YENİLEŞME HAREKETLERİ

Osmanlı tersanelerinde Fransız usulü gemiler inşa edilmeye ve Tophane-i Amire'de Fransız sistemi toplar dökülmeye başlandı. Rus modeline göre havanlar imal edildi. Demir ya da tunçtan dökülmüş el bombaları yapan Kumbaracı/Humbaracıların sayısı 300'den 3 bine çıkarıldı. Osmanlı memleketine gelen Fransız elçisi bir general, beraberinde gelen mühendis, öğretmen, subay ve topçularla 800 kişilik bir topçu müfrezesiyle, bir süvari kıtası ve bir piyade taburu oluşturdu. Avrupa usulünde düzenlenip donatılan ve eğitim alan bu askerlere Nizam-ı Cedit Askeri adı verildi.

4. 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN KURTULUŞ ÇABALARI: YENİLEŞME HAREKETLERİ

III. Selim'in yenileşme girişimi başat Yeniçeriler, ulema ve ayanlar olmak üzere saray ve devlet yönetimi erkânından bazı grupları rahatsız etmekteydi. Bu yeniliklerin gerçekleşmesi halinde merkezi otorite güçlenecek, merkezi otoritenin güçlenmesi ise bu grupların mevcut durumlarını bozarak çıkarlarını büyük oranda zarara uğratacaktı.

4. 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN KURTULUŞ ÇABALARI: YENİLEŞME HAREKETLERİ

Kabakçı Mustafa önderliğinde 1807'de Nizam-ı Cedit'e karşı başlayan isyan neticesinde III. Selim Nizam-ı Cedit ordusunu dağıtmak ve tahttan çekilmek zorunda kaldı. Bir yıl sonra Rusçuk ayanı Alemdar Mustafa Paşa'nın yardımıyla yeniden tahta çıkacakken yerine geçen IV. Mustafa'nın emriyle Yeniçeriler tarafından boğularak öldürüldü. III. Selim'in öldürülmesiyle Yenileşme Hareketi sadece kısa bir süreliğine durdurulmuştu. 1808'de tahta geçirilen II. Mahmut, Nizam-ı Cedit zihniyetini sürdürerek Osmanlı ülkesinde pek çok yeniliği uygulama imkânı bulacaktı.

4. 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN KURTULUŞ ÇABALARI: YENİLEŞME HAREKETLERİ

B. II. Mahmut Devri (1808-1839)

II. Mahmut, III. Selim'in açtığı yoldan ilerleyerek Nizam-ı Cedit'i (Yeni Düzen) oluşturmaya çalışmış, askeri alanda olduğu kadar siyasi, iktisadi ve sosyal alanda da birtakım yenilikleri uygulama imkânı bulmuştur. Dönemin sadrazamı Alemdar Mustafa Paşa'nın yönlendirmesiyle II. Mahmut'un ilk icraatı, 7 Ekim 1808'de ayan ile Sened-i İttifak adlı sözleşmeyi imzalamak olmuştur. Bu sözleşmeyle merkezi otoritenin yeniden güçlenebilmesinin önündeki başlıca engellerden olan ayanlar, kontrol altına alınmaya çalışılmıştır.

4. 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN KURTULUŞ ÇABALARI: YENİLEŞME HAREKETLERİ

Sened-i İttifak ile ayanlar Padişah'a sadakatlerini ilan ediyor, Padişah da ayanları koruma sözü veriyordu. Ayanlar Padişah'ın otoritesine boyun eğerek sadrazama itaat edecek, vergileri merkezin isteği doğrultusunda toplayacak ve kendi toprakları dışına el atmayacaktı. Bu sözleşme ile sadrazam keyif eylemlerde bulunamayacak, ayanların yönetim ve etki alanları korunacak, ayan hakları ve mal varlığı babadan oğula geçebilecekti. Merkezi otoriteyi güçlendirmek üzere yapılmış olan bu ittifak, Padişah-ayan/merkez-yerel arasındaki ilişkileri düzenlemekle birlikte halkın genelinin çıkarlarını ilgilendiren hükümler de içermektedir.

4. 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN KURTULUŞ ÇABALARI: YENİLEŞME HAREKETLERİ

II. MAHMUT

4. 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN KURTULUŞ ÇABALARI: YENİLEŞME HAREKETLERİ

Vergilerin haksız ve ezici olmaması, reayaya zulmün yasaklanması, suç işlenmesi durumunda soruşturma yapılmadan ceza verilme keyifliğinin kaldırılması, suç ve cezada kurallılık (kanunilik) gibi hükümlerle kişi dokunulmazlığı ve hakları konusunda önemli bir adım atılmıştı. Ne var ki, Sened-i İttifak uygulamaya konulmamış, Alemdar Mustafa Paşa'nın ittifakın imzalanmasından beş hafta sonra öldürülmesiyle bu sözleşme unutulmuştur.

4. 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN KURTULUŞ ÇABALARI: YENİLEŞME HAREKETLERİ

II. Mahmut bu sırada, III. Selim'in yolunda orduyu yenilemeyi de düşünerek, 14 Ekim 1808'de Sekban-ı Cedid Ocağı'nı kurmuştur. Ancak II. Mahmut donanmayı ve diğer ocakları düzeltmek için yeni bir talim ve disiplin getirmeye çalışmışsa da, Yeniçerilerin ayaklanıp Alemdar Mustafa Paşa'yı öldürmesinden sonra Sekban-ı Cedid'i dağıtmak zorunda kalmıştır.

4. 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN KURTULUŞ ÇABALARI: YENİLEŞME HAREKETLERİ

Ordu içinde köklü yeniliklere henüz gidemeyeceğini anlayan Sultan, merkezi otoriteyi güçlendirmek üzere yeniden ayanlık meselesine eğilmiş ve bu kez uzlaşmayla değil kılıç gücüyle ayanları bastırmaya çalışmıştır. Bu dönem pek çok büyük ayan saray tarafından etkisiz hale getirilmiştir.

4. 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN KURTULUŞ ÇABALARI: YENİLEŞME HAREKETLERİ

Fransız İhtilali'nden sonra tüm Avrupa'ya yayılan milliyetçilik dalgası Osmanlı memleketlerinde özellikle yüzyılın başında etkisini göstermeye başlamıştı. Bağımsızlık talebiyle ilk isyanı çıkaran Sırlar, Rusların desteğiyle bazı ayrıcalıklar elde ettiler. Hemen ardından 1821'de Mora isyanı patlak verecek, Yeniçerilerin isyanı bastırmada gösterdiği başarısızlık üzerine II. Mahmut Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dan yardım isteyecektir.

Kavalalı Mehmet Ali Paşa

4. 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN KURTULUŞ ÇABALARI: YENİLEŞME HAREKETLERİ

Mehmet Ali, oğlu İbrahim Paşa kumandasındaki askerlerini Mora'ya göndermiş, isyan kısa sürede bastırılmıştı. Yeniçerinin başaramadığını bir valinin başarması, Osmanlı Devleti'nin güçsüzlüğünü ortaya koyarken Yeniçerilerin sonunun geldiği gerçeğini de göstermişti. 1826'da Yeniçeri Ocağı kaldırıldı ve bu olay Vaka-i Hayriye olarak adlandırıldı. Yeniçeri Ocağı'nın yerine Muallem Asakir-i Mansure-i Muhammediye (Muhammed'in eğitimli muzaffer askerleri) adıyla yeni bir ordu kuruldu. Mısır Valisi, Mora İsyanı'nı bastırmıştı ancak Rusya, İngiltere ve Fransa Osmanlı Devleti'nin Yunanlılara özerklik vermesinde ısrar ediyordu

4. 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN KURTULUŞ ÇABALARI: YENİLEŞME HAREKETLERİ

Üç büyük devlet Osmanlıları ikna edebilmek üzere Mora, Çanakkale ve Navarin'de bulunan Osmanlı donanmasını abluka altına alarak saldırdılar. Mora'nın boşaltılması için Kavalalı İbrahim Paşa ile bir sözleşme imzalandı. Fransa Mora'ya bir askeri birlik gönderdi ve Rusya da Osmanlı Devleti'ne savaş açtı. Oldukça zor şartlarda savaşa giren Osmanlılar, 1829'da Edirne Antlaşması'nı imzalayarak barış yaptılar. Bu barıştan sonra 1830'da Yunanistan bağımsız bir krallık oldu ve krallığın başına Bavyera Kralı'nın oğlu Otto geçirildi.

4. 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN KURTULUŞ ÇABALARI: YENİLEŞME HAREKETLERİ

Mora İsyanı'nın sonuçları Osmanlı Devleti'ni çok yönlü etkilemişti. Yunanlıların bağımsızlığını elde etmesi, İmparatorluk'taki diğer milletleri de harekete geçirmişti. Mora'daki askeri başarısızlık Avrupa devletlerinin Osmanlı'ya karşı ne denli üstün olduklarını bir kez daha göstermişti. Bu olay aynı zamanda Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın Osmanlı'dan daha güçlü bir orduya sahip olduğunu da gözler önüne sermişti. Bu olaydan sonra Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın isyan etmesi, Osmanlı Devleti'ni oldukça zor durumda bırakacak, ilk isyan ancak Ruslarla imzalanan Hünkâr İskelesi (1833) Antlaşması'ndan sonra bastırılacaktır.

4. 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN KURTULUŞ ÇABALARI: YENİLEŞME HAREKETLERİ

Kavalalı'nın ikinci isyanı daha güçlü olmuştur ve isyancılar İstanbul'u tehdit edecek kadar ilerleme imkânı bulmuştur. II. Mahmut bu isyanı bastırabilmek için ihtiyacı olan desteği, 1838'de imzalanan Balta Limanı Ticaret Antlaşması ile İngilizlerden almıştır.

**1839 Balta Limanı Ticaret Anlaşması
bu binada imzalanmıştır.**

4. 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN KURTULUŞ ÇABALARI: YENİLEŞME HAREKETLERİ

İsyanın bastırıldığı haberini duymadan 30 Haziran 1839 gecesı vefat eden II. Mahmut, Osmanlı ülkesinden Kavalalı tehlikesini uzaklaştırmıştır ancak Hünkâr İskelesi antlaşmasıyla Boğazlar Rusya'nın arzusuna tahsis edilmiş ve Balta Limanı Antlaşmasıyla da ülke, İngiltere'nin açık bir pazarı durumuna getirilmiştir.

4. 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN KURTULUŞ ÇABALARI: YENİLEŞME HAREKETLERİ

Bu gelişmeler yaşanırken, ülkede devlet teşkilatı ve sosyal yaşama yönelik olarak pek çok yenilik yapılmıştı. 1815'te saray Topkapı'dan Dolmabahçe'ye taşındı ve II. Mahmut Saray usullerinde pek çok değişiklik yaptı.

4. 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN KURTULUŞ ÇABALARI: YENİLEŞME HAREKETLERİ

Artık pantolon giymeye başlayan Sultan, Batılı tarzda protokolleri yerine getiriyor ve yurt içinde inceleme gezilerine çıkıyordu. 1828'de askere, 1829'da ulema dışındaki tüm sivillere fes giymek zorunlu hale getirildi. Aynı yıl pantolon giyilmesi de zorunlu kılınacaktır. 1831'de ilk haftalık gazete Takvim-i Vekayi yayınlanmaya başlandı.

4. 19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN KURTULUŞ ÇABALARI: YENİLEŞME HAREKETLERİ

1827'de Askeri Tıbbiye öğretim dili Fransızca olmak üzere açıldı; 1870'te Türkçe eğitime geçildi. 1826'da ilk kez 4 öğrenci Avrupa'ya gönderildi ve kısa bir zaman sonra Avrupa'ya gönderilen öğrenci sayısı 300'e çıkarıldı. 1836'dan itibaren devlet işleri yeni kurulan birçok nezaret ve Meclis arasında bölüştürüldü. Dahiliye, Hariciye ve Maliye Nezaretleri ile Meclis-i Vala-yı Ahkam-ı Adliye, Dar-ı Şûra-yı Bab-ı Ali ve Dar-ı Şûra-yı Askeri kuruldu. II. Mahmut döneminde İstanbul'la sınırlı olmak üzere ilkokul zorunlu hale getirildi ve 1847'de orta okullar açılmaya başlandı. 1834'te ise Harbiye Mektebi açılmıştır.

